PATOFYZIOLOGIE DÝCHÁNÍ

Ústav patofyziologie, Lékařská fakulta v Plzni, Univerzita Karlova

Dýchání (respirace) = procesy výměny plynů mezi organismem a jeho okolím

Zevní (plicní) dýchání = výměna plynů mezi zevním prostředím a plícemi, mezi plícemi a krví

Vnitřní (tkáňové) dýchání = výměna plynů mezi krví a intersticiální tekutinou a tkáněmi

Základní vitální systém - vyřazení z funkce nad 5 min → smrt mozku

Akutní onemocnění dýchacího systému - nejčastější příčina nemocnosti

Chronická onemocnění dýchacího systému - 2. nejčastější příčina dlouhodobé pracovní neschopnosti (po kardiovaskulárních onemocněních).

Karcinom plic - jeden z nejčastějších zhoubných nádorů, vysoká úmrtnost

Patofyziologie dýchání:

- Plíce
- Dýchací cesty
- Pleura a pleurální dutina
- Hrudní stěna
- Mediastinum
- Dýchací centrum
- Dýchací svaly, jejich inervace, nervosvalový přenos
- Receptory v plicích, centrální a periferní chemoreceptory
- Oběh krve plícemi, pravé srdce, levé srdce
- Tlak a složení vzduchu

Funkce a důsledky činnosti dýchacího systému

- **Dodávka O_2**
- **Eliminace CO_2**
- **Acidobazická rovnováha**
- **Enzymatické a endokrinní funkce (ACE)**
- Termoregulace
- Ztráty vody
- Spotřeba energie
- Eliminace těkavých chemických látek (aceton, alkohol)
- Filtrace venózní krve (staré krevní buňky, nádorové buňky, mikroorganismy, paraziti)
- Zásoba krve pro levou komoru
- Působení na oběhový systém
- Vstup infekcí a chemických látek (*locus minoris resistentiae*) – 150 m^2

Efektivní respirace vyžaduje:

1. Správný způsob dýchání
2. Vlhkost vzduchu (50-60 %)
3. Dýchání čistého vzduchu
4. Nekouřit aktivně ani pasivně

Složení vzduchu

Atmosféra

Tlak 101 kPa
78 % N_2, 21 % O_2, 0,04 % CO_2, vodní pára, vzácné plyny, příměsi

Pneumoxid = O_2 s 5 % CO_2 – stimulace dýchání

Alveolární vzduch: 14 % O_2, 5,6 % CO_2

Vydechovaný vzduch: 16,3 % O_2, 3,8 % CO_2

Proces dýchání

1. Ventilace = výměna vzduchu mezi zevním prostředím a alveoly
2. Difuze = transport dýchacích plynů mezi alveoly a krví (alveolo-kapilární membrána)
3. Perfuze plic = průtok krve plícemi

Respirační insuficience

= stav, kdy dýchání (v klidu a při normálním atmosférickém tlaku) nestačí zajistit dostatečnou výměnu plynů v plicích

→ dýchací systém neplní v dostatečné míře základní funkce, tj. dodávku O_2 a eliminaci CO_2 → změny paO_2, případně i $paCO_2$

- **Hypoxémie** = $paO_2 < 9$ (u starších lidí < 8) kPa
- **Hyperkapnie** = $paCO_2 > 6{,}5$ kPa

Respirační insuficience (RI) není nemoc, ale důsledek onemocnění nebo nepříznivých situací (narušení kterékoliv složky dýchacího procesu - ventilace, difuze, perfuze, řízení dýchání).

Pro jednoznačnou diagnostiku, určení typu a tíže RI nutné vyšetření krevních plynů v arteriální krvi, případně parametrů acidobazické rovnováhy.

Důsledky a projevy RI samotné závisí především na tíži, trvání a rychlosti rozvoje bez ohledu na konkrétní příčinu. Ta případně doplňuje další projevy.

Respirační insuficience

Klasifikace RI podle paO_2 a $paCO_2$:

- I. typu (parciální) - hypoxémie bez hyperkapnie (může být hypokapnie)
- II. typu (globální) - hypoxémie i hyperkapnie (při hypoventilaci)

Podle rychlosti nástupu je RI:

- **akutní -** aspirace cizího tělesa, pneumotorax, astmatický záchvat...
- **chronická** - chronická bronchitida, plicní fibrózy, kyfoskolióza...
- akutní zhoršení chronické RI

Podle závažnosti

- **RI manifestní -** dušnost a změny paO_2 a $paCO_2$ již v klidu
- **RI latentní -** dušnost a změny paO_2 a $paCO_2$ při námaze, která u zdravého změny v krevních plynech nevyvolá

Podle příčiny

- Plicní
- Mimoplicní

Hypoxie

1. Hypoxická
2. Anemická
3. Cirkulační
4. Histotoxická

Projevy hyperkapnie

- Acidóza
- Útlum CNS - narkotické účinky (paCO_2 13,3 kPa), včetně útlumu dýchacího centra
- Vazodilatace - pokles TK, vazodilatace v mozku → edém mozku
- Snížení pO_2 v alveolech („naředění“ kyslíku oxidem uhličitým)

Projevy hypokapnie

- Alkalóza
- Zvýšení nervosvalové dráždivosti
- Vazokonstrikce mozkových cév

Poruchy ventilace

Spirometrie = vyšetření ventilace

Správná ventilace vyžaduje:

- volné dýchací cesty
- adekvátní objem plicního parenchymu
- poddajnost a elasticitu plic a hrudní stěny
- normální činnost dýchacích center
- dýchací svaly
- motorickou inervaci dýchacích svalů

Poruchy ventilace

Restrikční ventilační poruchy

- Charakterizovány redukcí plicního objemu,
- Hlavní znak: snížená vitální kapacita

Příklady:

- Resekce plic
- Změny hrudní stěny - kyfoskolióza
- Poruchy dýchacích svalů a jejich inervace - muskulární dystrofie, myasthenia gravis, ALS, poruchy dýchacího centra
- Změny plicního parenchymu - otok plic, pneumonie, nádory, plicní fibróza
- Změny pleury - ztluštění
- Pneumotorax
- Procesy vyplňující prostor v hrudníku - nádory, výpotek

Poruchy ventilace

Obstrukční ventilační poruchy

- Zhoršení průchodnosti dýchacích cest,
- Hlavní znak: zhoršení dynamických parametrů spirometrie

Příklady:

- Asthma bronchiale
- Bronchitis
- Emfyzém
- Pokročilé bronchiektázie
- Nádory dýchacích cest
- Cizí těleso
- Struma

Poruchy ventilace

Kombinované poruchy

- Časté
- Známky restrikce i obstrukce

Poruchy distribuce vzduchu

- Pokud je postižení plicního parenchymu nebo dýchacích cest nerovnoměrné.

→ V nepostižených částech plic je ventilace dobrá, za zúžením dýchacích cest anebo tam, kde se plíce hůře rozpíná, je výměna vzduchu menší.

- Projevy obstrukční nebo restrikční poruchy mohou být méně výrazné. Detekce tohoto stavu závisí na rozsahu poruchy a na citlivosti použitého vyšetření.

Poruchy řízení dýchání a patologické dýchání

- Změny frekvence a/nebo hloubky dechů
- Původ: horečka, metabolická postižení, psychické poruchy, léky, drogy, poškození respiračního centra, fyzická aktivita
- Spotřeba O_2 se může zvýšit fyzickou aktivitou až 10x.

- **Eupnoe**

- **Apnoe**

- **Tachypnoe (polypnoe)** = zrychlené dýchání

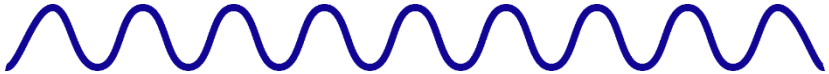

- **Bradypnoe** = zpomalené dýchání

Poruchy řízení dýchání a patologické dýchání

- **Hyperventilace** = ventilace stoupá nad potřebu eliminace CO_2 → ↓ $paCO_2$

- **Hypoventilace** = snížení ventilace pod potřebu eliminace CO_2 → ↑ $paCO_2$

- **Hyperpnoe** = zvýšení frekvence a hloubky dechů bez dopadu na $paCO_2$, např. při zvýšeném fyzickém výkonu

- **Kussmaulovo dýchání** - při acidózách

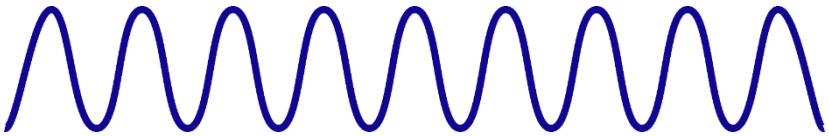

Při snížené dráždivosti nebo poruše dýchacího centra

(podání morfinu, poškození dech. centra - otravy, hypoxie, agonie)

Zpomalené, periodické dýchání:

- **Chayne-Stokesovo** - skupiny 20-30 dechů vzrůstajícího a zase klesajícího rozsahu s apnoickými pauzami, které trvají ½ až ¾ minuty

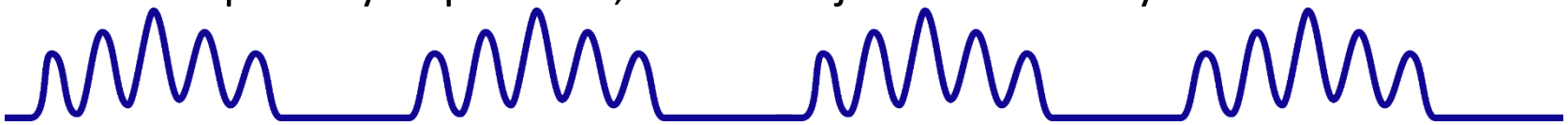

- **Biotovo** dýchání - střídání skupin několika dechů o stejné amplitudě s krátkými přestávkami, nepravidelné co do délky trvání

- **Gasping** - skupiny velmi rychlých usilovných vdechů, pravidelné i nepravidelné, postupně slábnoucí

  - Projev aktivity nejnižších center automacie dýchání jakožto posledního úseku dýchacího centra u terminálních stavů

- **Apneusis** - křečovitá inspirace experimentálně vyvolatelná vagotomií, kdy dojde k odtlumení tohoto centra vyřazením úlohy vagu

Hrudní koš

Stenický hrudník

- symetrický, normálně klenutý
- epigastrický úhel = 90 °

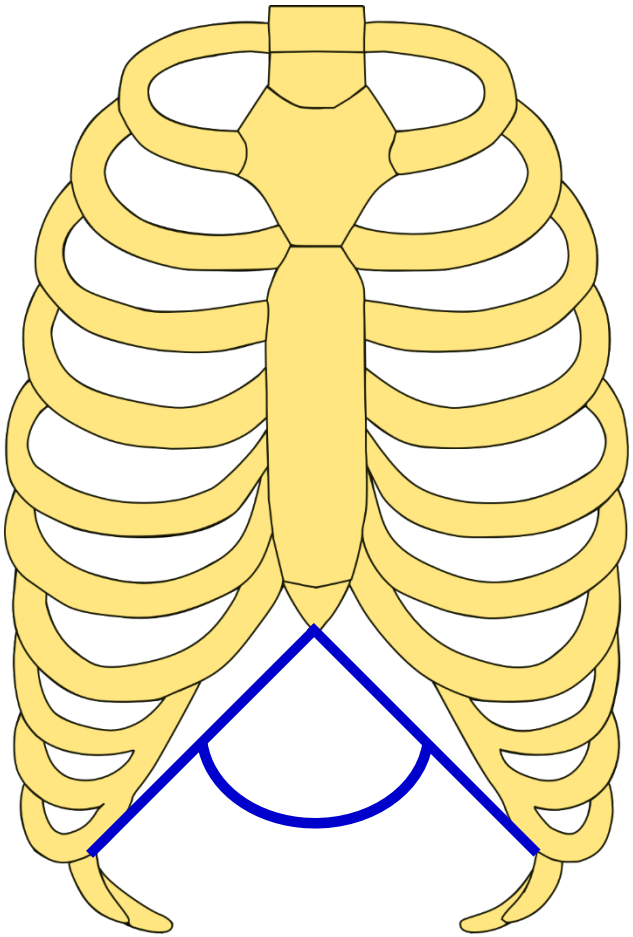

Epigastrický úhel

Hrudní koš

Hrudník astenika

- dlouhý, plochý, žebra šikmo dolů,
  ostrý epigastrický úhel
- součást „ftizického habitu“
- sklon k plicní TBC dán předčasným
  zkostnatěním prvého žebra
  a nedostatečnou ventilací apikálních částí plic,
  ale i celkovou neurohumorální konstitucí

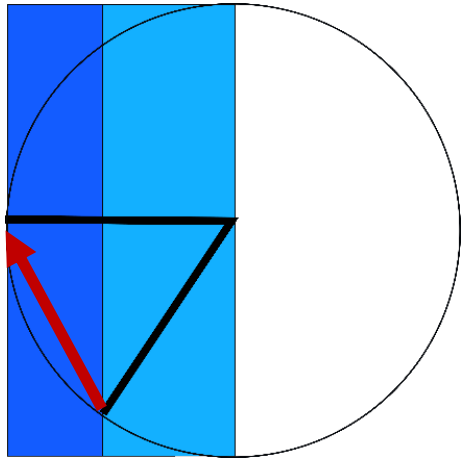

Hrudník soudkovitý

- velký předozadní průměr, tupý epigastrický úhel
- pyknický typ, typický pro emfyzém plic
- hrudník v inspiračním postavení
  → malé dýchací exkurse
  – exspirační dyspnoe

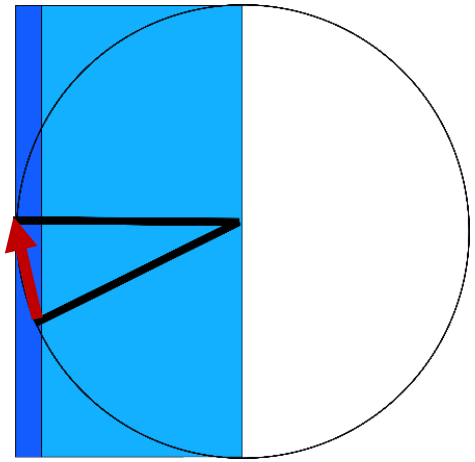

Hrudní koš

Kyfoskoliotický hrudník

- patologie, exkurse dýchání jsou asymetrické, značně omezené
- časem dochází i k poruše plicní cirkulace se zvýšením TK v malém oběhu

Hrudník hruškovitý (thorax pyriformis)

- dolní část hrudníku zúžená, spíše hrudní dýchání, dolní části plic hůře ventilovány

Ptačí hrudník (pectus carinatum)

- sternum vystouplé v hranu, důsledek rachitis

Trychtýřový hrudník (pectus excavatum, ševcovský hrudník)

- dolní část sterna vtlačena dovnitř

Poruchy difuze

Difuze = pohyb molekul z oblasti s vyšší koncentrací příslušné látky do místa s nižší a s tendencí vyrovnat koncentraci

- Pasivní proces, vychází z Brownova pohybu částic, nevyžaduje přísun energie

V plicích difunduje O_2 z alveolárního vzduchu do kapilární krve, CO_2 z krve do plicních alveolů.

V periferii naopak - O_2 z kapilární krve do intersticia a do buněk, CO_2 opačně.

Difuzní kapacita plic (DK) - množství plynu, který difunduje přes alveolo-kapilární membránu za jednotku času v důsledku rozdílných tlaků v kapilární krvi a v plicních alveolech.

$$D = k \times \frac{\Delta P \times S}{l}$$

D...difuze
k...koeficient, vyjadřuje vlastnosti látky ve vztahu k vlastnostem membrány
ΔP...gradient parciálních tlaků
S...plocha membrány
l...tloušťka membrány (difuzní dráha)

Poruchy difuze

Syndrom alveolo-kapilárního bloku (AKB)
Snížení DK - snížení objemu (průtoku) krve v plicních kapilárách
- AKB
- snížení difuzní plochy (vyřazení části plíce)

Zvýšení DK - vzestup objemu (průtoku) kapilární krve v plicních kapilárách

<u>Snížení difuze</u>

- Omezení difuzní plochy plic - restrikční poruchy (resekce plíce, emfyzém, deformity hrudníku, pneumotorax...)
- Snížení alveolo-kapilárního gradientu - restrikční i obstrukční poruchy
- Změny poměru V/Q
- Ztluštění alveolo-kapilární membrány - edém plic, pneumonie, ARDS, fibróza

Doba kontaktu krve s alveoly
Normálně plné sycení krve O_2 za 1/3 doby
Při poruše difuze může hrát roli i zrychlení průtoku krve (horečka, anemie, námaha), tj. zkrácení kontaktu

Poruchy perfuze

Perfuze – přívod žilní krve k alveolům a odtok okysličené krve do levého srdce

Fyziologicky nerovnoměrný průtok krve různými částmi plic (vyšší dole)
- Spolu s nerovnoměrností ventilace vede k odlišné citlivosti k onemocněním.

Regionální regulace průtoku krve plícemi
- sekundární vazokonstrikce navozená hypoxií
  → redistribuce perfuse do lépe ventilovaných oblastí plic a zachování V/Q
  → Ale: vzestup odporu plicního řečiště při povšechné alveolární hypoxii

Poruchy perfuze a její distribuce v plicích
- onemocnění plicních cév (embolizace, vaskulitidy, emfyzém)
- komprese cév (nádory, cysty)
- sekundární vazokonstrikce při lokální poruše ventilace
- překážky odtoku krve z plic

Vztah ventilace a perfuse

Normální ventilačně perfuzní kvocient V/Q = 0,8 v klidu
(alveolární ventilace 4 l/min, perfuse 5 l krve/min)

Hypoventilační porucha: V/Q < 0,8

Hypoperfuze: V/Q > 0,8

Zástava perfuze: V/Q nekonečný

Zástava ventilace: V/Q = 0

Poruchy nutričního oběhu plic

- vzácné

Plicní infarkt

- Pouze v případě omezení nutričního i funkčního oběhu
- Odumření postižené části plíce + komplikace (zánět)

Plicní hypertenze

= Zvýšený odpor plicního řečiště toku krve z pravé komory
Hnací silou toku krve v plicním řečišti je tlak vytvářený systolou pravé komory.

- **Systolický tlak v pravé komoře a v a. pulmonalis:** asi 1/5 tlaku krve v levé komoře a aortě, tj. 25 torr (3,33 kPa).
- **Tlakový spád z pravé komory do plic a do levé síně:** 10 torr (1,33 kPa)
  - Plicní odpor musí být tak nízký, aby při malém tlakovém spádu protekl za 0,8 s obsah pravé komory do levé.
- Odpor plicního řečiště se může dále snížit dilatací cév a otevřením nerefundovaných kapilár.
- Při práci se průtok krve plícemi zvýší např. dvojnásobně, zvýší se tlak v PK a v a. pulmonalis jen nepatrně, jde-li o zdravého mladého jedince.
- Proto u mladého zdravého člověka můžeme podvázat větev a. pulmonalis anebo vykonat pulmonektomii bez toho, že se zvýší tlak v a. pulmonalis na dvojnásobek, jak by se dalo předpokládat z redukce průřezu plicního řečiště na polovinu.

Plicní hypertenze

Za patologických stavů a ve stáří však klesá distensibilita plicního řečiště i počet kapilár.

Proto má-li se vykonat pulmonektomie u nemocných nebo starých lidí, musí se nejprve zavést katetr s balonkem do té větve a. pulmonalis, která vede do příslušné plíce, která se má vyjmout.
Balónek katetru se pak nafoukne a obturuje se větev a. pulmonalis.

Pouze tehdy když po této obturaci nevystoupí tlak v a. pulmonalis nad 40 mm Hg (5,33 kPa), můžeme vykonat pulmonektomii bez nebezpečí, že selže PK pro plicní hypertenzi.

Příčiny plicní hypertenze

- **Mitrální stenóza**
- **Plicní emfyzém** - odpor stoupá pro redukci alveolárních kapilár, sníženou elasticitu plicní tkáně a hypoxémii
- **Difuzní plicní fibróza, TBC, pneumokoniózy, CHOPN** - podobně jako emfyzém
- **Skleróza nebo trombóza plicních cév** - vzácně
- **Embolizace do a. pulmonalis**
- **Komprese plicních cév**

Následky plicní hypertenze

Pozvolný rozvoj plicní hypertenze

- Adaptace PK hypertrofií, později dilatace, selhání PK
  → **cor pulmonale chronicum**

Náhle vzniklá plicní hypertenze → cor pulmonale acutum

Vzestup hydrostatického tlaku v plicních kapilárách

- Při překážce za kapilárami = postkapilární (např. selhání levého srdce)
- Normální hydrostatický tlak v plicních kapilárách 4x nižší než v tělních kapilárách
- Onkotický tlak krevní plasmy však stejný, tj. 25 torr (3,33 kPa)
- Tento tlak převyšuje tedy filtrační tlak v plicních kapilárách asi o 15 mm Hg a chrání plíce před výstupem vody a transsudátu
- Při výraznějším vzestupu hydrostatického tlaku → transsudace, plicní edém

Plicní embolie

- Zachycení těles unášených žilní krví v plicním řečišti

- Embolizace trombu - nejčastější (z dolních končetin, pánevních plexů) - TEN
- Vzduchová embolie - nad 40 ml vzduchu
- Tuková embolie - při mnohočetných zlomeninách

- Omezení perfuze při zachované ventilaci (zvětšení mrtvého prostoru)
- Respirační insuficience zpravidla I. typu, může být i hypokapnie z tachypnoe

Masivní embolizace do a. pulmonalis

- Náhlý vzestup odporu plicního řečiště, akutní přetížení pravé komory **= cor pulmonale acutum**
- Náhle vzniklá dušnost, bolest na hrudi, tachypnoe, tachykardie, centrální cyanóza, projevy akutního selhávání pravého srdce
- Pokles srdečního výdeje → hypotenze až kardiogenní šok

Sukcesívní embolizace do a. pulmonalis

- opakované drobné embolizace → **cor pulmonale chronicum**

Obranné dýchací reflexy

Apnoický reflex = zástava dýchání vyvolaná podrážděním zakončení n. trigemini ve sliznici nosní dráždícími plyny anebo parami (amoniak, éter či jiná inhalační anestetika)

Silná reflexní expirace

- **Kýchání** – silné expirium po podráždění nosní sliznice čistící nosohltan
- **Kašel** - ochranný reflex vyvolaný drážděním:
  - pleury, laryngu, trachey, bronchů
  - vzdálenějších orgánů (játra, slezina, děloha, oko, membrana tympani)

Dráždění samotné plicní tkáně kašel nevyvolá.

Patofyziologie symptomů dýchacích poruch

Pacienti s dýchacím onemocněním často navštíví lékaře protože mají nejméně jeden ze tří hlavních příznaků:

- **kašel** (včetně vykašlávání s event. příměsí krve)
- **bolest na hrudi**
- **dušnost**
- **paličkovité prsty**

Kašel

U zdravých lidí zřídka, mukociliárním systémem odstraní trvalý bronchiální sekret do faryngu, odkud je spolknut, či vyplivnut.

Kašlání jako jeden z obranných mechanizmů chrání dýchací cesty před nepříznivým účinkem vdechnutých škodlivých látek a čistí je odstraňováním případně nahromaděného hlenu

Mechanizmus - kašel může být vyvolán úmyslně, častěji je ale výsledkem reflexní stimulace:

- **extratorakálních kašlových receptorů** - nos, orofarynx, larynx a horní trachea
- **intratorakálních rychle se adaptujících dráždivých receptorů** - v epitelu dolní trachey a širokých centrálních bronchů

Aferentní dráha: n. trigeminus, glossopharyngeus, laryngeus superior nebo vagus

Kašel

Při kašli tlak v pleurálním prostoru je větší, než v trachey a centrálních bronších

→ zadní membranózní část stěny dýchacích cest se vmáčkne dovnitř tak, že téměř obliteruje lumen.

V průběhu kašle je **objemová rychlost vzduchu proudícího** z plic (l/sec.) mírně větší nebo stejná ve srovnání s usilovným výdechem.

Lineární rychlost proudu vzduchu v zúžených cestách v oblasti glottis 120 – 130 m/s

Kašel

Produktivní (vlhký) kašel

- nesmí být potlačován medikamenty, protože odstraňuje z dýchacích cest nahromaděný sekret a je významným obranným mechanismem.

Pacientům v bezvědomí, intubovaným atd. musí být tracheobronchiální sekret odstraňován odsáváním.

Neproduktivní (suchý) kašel

- má být tlumen, jedná se o dráždivý vyčerpávající fenomen

Porušení povrchového epitelu velkých dýchacích cest, v němž jsou receptory, je dráždí a senzitizuje vůči různým stimulům; kašlový reflex se tak stává hyperaktivním a kašel se objevuje jako odpověď i na jinak neškodné podněty.

Chronický kašel: nejč. příčina je astma bronchiale

Úporný suchý kašel může být také jako **vedlejší účinek některých léků** např. inhibitorů angiotenzin konvertujících enzymů.

Komplikace kašle

- **Tělesné vyčerpání**

- **Srdeční synkopa**
  Nejasný mechanizmus, více faktorů:
  - zvýšený nitrohrudní tlak ztěžující žilní návrat, → horší perfuse mozku

- **Kašel provokuje jeho další záchvaty** - typické pro pertusi

- **Zvracení**

- **Fraktury žeber** (zlomeniny z kašle), kompresní **zlomeniny obratlů**

- **Vnitřní pneumotorax** - při existujícím bulózním emfyzému, prasknutí buly

Bolest na hrudi

Široká dif. dg., nejen dýchací systém

- **Pleurální bolest** - pleuritis, nádory, poranění pleury
  - obvykle ohraničená bolest, většinou jednostranná s tendencí lokalizovat se v průběhu inervačních zón mezižeberních nervů,
  - často souvisí s dýchacími pohyby
    → silná při kašli
    → Nutí k mělkému dýchání.
  - při diafragmatické pleuritis – typická přenesená bolest, pociťovaná v oblasti ramene a po straně šíje
  - Pohyby hrudníku jako ohýbání, obracení na posteli → bolest
    → poloha, při které je nejbolestivější místo co nejvíce znehybněné

- **Záněty dýchacího systému**

- **Plicní embolie**

Dušnost

= subjektivní pocit nedostatku vzduchu, namáhavého dýchání
Patologická je dušnost v klidu nebo při minimální fyzické aktivitě.

Dušnost souvisí se stimulací receptorů v orgánech, majících vztah k dýchání:

- intrapulmonální
- ve svalech a šlachách dýchacích svalů
- chemoreceptory v systémových arteriích a v mozku

Subjektivní pocit nedostatku vzduchu je způsoben kombinací:

- nepoměru mezi napětím a délkou sval. vláken dýchacích svalů a tomuto úsilí neodpovídající úrovni výměny plynů v plicích
- důsledku stimulace centrálních a perif. chemoreceptorů (díky sníženému pH a paO_2 a zvýšenému $paCO_2$)
- stimulace intrapulmonárních receptorů (např. dušnost u plic. edému či plicní mikroembolizace)

K pocitu dušnosti přispívají i pocity vznikající z únavy dýchacích svalů, snížení dechové rezervy a také negativní emoce (úzkost, strach, vztek).

Typy dušnosti

Dušnost výdechová, nádechová
Dušnost klidová, námahová

Typy dušnosti podle příčiny:

- **stenotická** (inspirační nebo exspirační) - funkční (bronchospasmus, laryngospasmus) nebo anatomické překážky v dýchacích cestách
- **pulmonální** - omezením dýchací plochy anebo snížením její propustnosti
- **kardiální** (asthma cardiale) - levostranné srdeční selhání
- **acidotická** - dekompenzovaná acidóza
- **anemická** - těžká anémie, při námaze, příčinou nedostatek kyslíku ve tkáních
- **psychogenní**

Ortopnoe - usilovné dýchání vsedě, s fixací horních končetin na pelesti a používáním auxiliárních dýchacích svalů
Platypnea - dušnost v sedě (některé srdeční vady, f. ovale)
Trepopnea - dušnost v leže na jednom boku - městnání srdečního původu, jednostranné poruchy dýchacího systému

Zvláštní typy dušnosti, poruch dýchání

- **Paroxysmální noční dušnost**
  - epizody dušnosti, které budí pacienta
  - často u lidí s chronickými plicními chorobami
  - hromadění sekretu, vzestup odporu dýchacích cest ve spánku

- **Syndrom spánkové apnoe**
  - postihuje častěji muže
  - asociace s obezitou, hypertenzí, chrápáním
  - extrémní vzestup TK

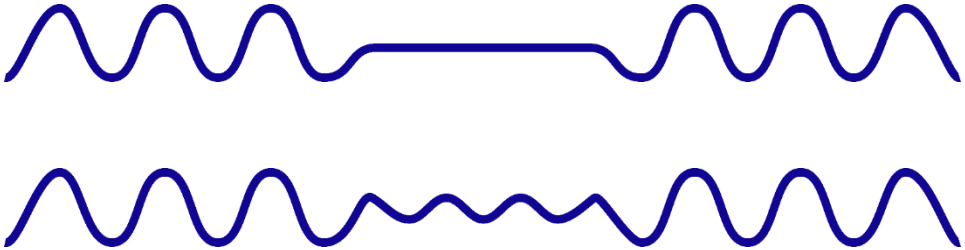

- **SIDS** (Sudden Infant Death Syndrome)
  - smrt kojence ve spánku
  - nezralost mozkového kmene (častější u dětí kuřaček)

Paličkovité prsty

- připomínají paličky na bubínek
- zvl. nález u chronických plicních chorob

Postupný vývoj paličkovitých prstů

Počáteční stadium

Střední

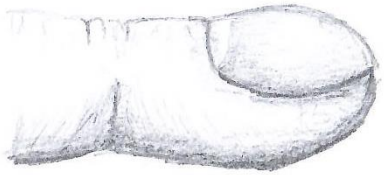

pokročilý stav

Edém plic

Intersticiální
Alveolární

Kardiogenní plicní edém
- vzniká když TK v plicních kapilárách převýší 25 mm Hg (3,33 kPa = onkotický tlak krevní plasmy)
- tekutina v alveolech = transsudát

Toxický plicní edém - ARDS
- poškození endotelií plic. kapilár (boj. plyny, alergeny aj.)
- exsudace

Následky
- postižení difuze kyslíku
- restrikční porucha ventilace, snížení vzdušnosti a poddajnosti plic
- hypoxémie, často hypokapnie
- dušnost

ARDS

= acute respiratory distress snydrome
= syndrom akutní respirační tísně dospělých
= šoková plíce

Akutní stavy různé etiologie, charakterizované difuzními infiltračními lézemi v plicích dospělých osob s těžkou arteriální hypoxémií.

Obdobný nález u nedonošených novorozenců -
zde z důvodu nezralosti primárně nedostatečná produkce surfaktantu.
U ARDS jsou změny, které se týkají surfaktantu, sekundární.

U některých pacientů s ARDS se souběžně či postupně vyvíjí dysfunkce až selhání jednoho či více dalších orgánů MOSF (multiple organ system failure). Naopak ARDS se může vyvinout jako součást MOSF.

ARDS

Podmínky a stavy spojené s ARDS a MOSF

- Septický syndrom
- DIC
- Těžké trauma
- Difuzní pneumonie
- Plicní embolie
- Vdechnutí toxických látek, žaludečního obsahu, vody při tonutí
- Dlouhodobá inhalace kyslíku
- Popáleniny a inhalace kouře
- Mnohočetné transfuze
- Pankreatitis
- Anafylaxe
- Předávkování drogami
- Kardiorespirační zástava

ARDS

U ARDS všech etiologií je vždy v plicích přítomno vyšší množství tekutiny, avšak

- kardiopulmonální edém není přítomný od počátku
- tlak v plicních kapilárách u ARDS není zvýšený
- permeabilita alveolokapilárních membrán je zvýšená
  - důsledek primárního (zánět, vdechnuté toxiny) nebo sekundárního poškození plic aktivací a agregací krevních elementů uvnitř plicních kapilár

ARDS

- Agregace trombocytů, monocyty a polymorfonukleární leukocyty adherují k endoteliálnímu povrchu.
- Indukce zánětlivé reakce s uvolněním mediátorů zánětu (leukotrieny, tromboxany, prostaglandiny)
- Alveolární makrofágy uvolňují oxidanty, mediátory a degradační enzymy a peptidy, které přímo poškozují jak endoteliální, tak i alveolární povrch.
- Vzniklé léze alveolární membrány vedou k úniku tekutiny s obsahem makromolekul a buněčných částeček z kapilár do intersticia.
- Zvýšená permeabilita kapilár pro proteiny urychluje vývoj plicního edému.
- Poškození pneumocytů v alveolech poškozuje i produkci surfaktantu.

ARDS

- Přítomnost tekutiny a fibrinogenu v alveolech vedou k jejich kolapsu.
  → restrikční porucha ventilace

- Klinická manifestace ARDS zahrnuje: zvýšenou frekvenci dýchání, arteriální hypoxémii a dušnost.

Úmrtnost pacientů s ARDS velmi vysoká.
V minulosti téměř 100 %. Nyní asi 50-60%.
I v příznivém případě zotavení po ARDS trvá 4-6 měsíců.
Riziko organizace fibrinu - fibróza

Chronická obstrukční plicní nemoc - CHOPN

Skupina respiračních onemocnění charakterizovaných trvalým snížením výdechové rychlosti

- chronická bronchitida
- emfyzém

Obvykle kombinace

Zúžení dýchacích cest dáno:

- zánětem (hypersekrece, hypertrofie sliznice)
- kolapsem z poškození stěny a ztráty roztažných sil okolního plicního parenchymu

Chronická bronchitida

Nejčastější příčina = kouření

Ventilačně-perfuzní nerovnováha → hypoxémie → vazokonstrikce v plicích → plicní hypertenze

Omezení ventilace → hyperkapnie, respirační acidóza

Plicní emfyzém

- Chronické onemocnění primárně rázu obstrukční poruchy se ztrátou interalveolárních sept a v nich přítomných kapilár.

Etiologie a patogeneze

Chronický zánět, kyslíkové radikály, aktivace metaloproteáz, elastáza, kolagenáza, dědičný deficit α1-antitrypsinu, kouření, přetlak

Následky

- Plicní kapilární řečiště je významně redukované
- Plicní hypertenze, přetížení a následné selhání pravé srdeční komory

Asthma bronchiale

- klinický syndrom charakterizovaný opakovanými **záchvaty obstrukce** dýchacích cest spojených s hypersenzitivitou a jejich zvýšenou reaktivitou

Etiologie nejednotná a nejasná

Patogeneze

- alergie - spuštění alergenem
- hypersenzitivita - spuštění jiným drážděním (kouř, studený vzduch...)
- mediátory: histamin, acetylcholin, kininy, adenosin, leukotrieny, PAF (platelet - activating factor), tachykininy
- psychosomatické vztahy

Mechanismy obstrukce

- konstrikce hladké svaloviny dýchacích cest
- edém sliznice dýchacích cest
- bronchiální hypersekrece - vazký hlen s eosinofily (eosinofilní zánět)

Asthma bronchiale

Obstrukce malých bronchů a bronchiolů
→ výdechová dušnost, poslechové fenomény při výdechu

Obstrukce nerovnoměrná → zpravidla parciální respirační insuficience s hypokapnií, v těžkých případech globální

Mimo záchvaty zpočátku bez potíží

Po delší době možnost zesílení bronchiální stěny v důsledky opakovaného zánětu
→ fixace obstrukce

Plicní fibróza

= zmnožení vaziva v plicním parenchymu

Příčiny

- pneumokoniózy, intersticiální pneumonie
- sarkoidóza
- ozáření
- poškození plic toxickými plyny, aspirační pneumonie
- ARDS
- idiopatická

Patogeneze

- zánět intersticia, zmnožení fibroblastů, produkce kolagenu a fibronektinu

Následky

- snížení poddajnosti plic → obtížné rozepnutí plic → restrikční porucha
- prodloužení difuzní dráhy
- dušnost, parciální resp. insuficience, později i globální
- plicní hypertenze - z hypoxie

Pneumokoniózy

= ukládáním pevných anorganických částeček v plicích

Příznaky závisí na:

1) individuální reakci organismu na inhalovaný prach
2) kvalitě inhalovaného prachu
3) jeho koncentraci v inspirovaném vzduchu
4) délce expozice

Do plicních alveolů se dostávají částice menší než 3µ, větší se zachytí v HCD.

Prevence správnou technologií práce (odsávání, používání masek, apod.)

Pneumokoniózy

Azbestóza
- vdechování prachu s vlákny azbestu
- do alveolů, dráždění plicní tkáně → fibróza, karcinom
- dlouhá latence mezi expozicí a projevy

Silikóza
- způsobena vdechováním kysličníku křemičitého
- fagocytóza, částečky menší než 0,5 µ vyvolávají záněty podobné pneumonii
- hyalinní fibrotické uzle
- riziko sekundární infekce (např. silikotuberkulóza)

Antrakóza, plíce uhlokopů
- saze, uhelný prach
- chronická bronchitida, zpravidla bez výraznější fibrózy, není-li příměs křemíku

Pneumokonióza z tvrdých kovů, sideróza

Hyperoxie

= důsledek dýchání čistého (velmi koncentrovaného - 80 %) O_2, zejm. dlouhodobě

- v plicích zánětlivé změny podobné edému plic

Při dýchání O_2 o vyšším tlaku než 1 atm:
- podobné příznaky ze strany NS jako při anoxémii (otrava kyslíkem).

Při tlaku O_2 3-4 atm:
- k zásobení tkání stačí O_2 rozpuštěný volně v krvi - netřeba hemoglobin
- HbO_2 nedisociuje a proto nemůže vázat CO_2 ve tkáních
- vzniká tak otrava vlivem CO_2 při dostatku kyslíku

Bronchiektázie

= ireverzibilní rozšíření bronchů středního a malého průměru
- zánět bronchiální stěny

Vznik
- slabost bronchiální stěny - vrozené defekty pojiva, záněty
- zvýšený intrabronchiální tlak
- vnější tah
- ciliární dysfunkce

Retence hlenu v bronchiektáziích → recidivující infekce

Komplikace
- opakované záněty
- hemoptýza
- hypoxemie
- plicní hypertenze

Cystická fibróza

= autosomálně recesivně dědičná nemoc

- mutace genu pro protein CFTR (cystic fibrosis transmembrane conductance regulator)
  - Cl^- kanál a regulátor propustnosti jiných kanálů
- viskózní sekrety, zvýšená sekrece Cl^- potními žlázami
- obstrukce vývodů pankreatu → cystická fibróza pankreatu
- viskózní hlen v plicích → opakované infekce, bronchiektázie, postupný rozvoj chronické respirační insuficience

Patofyziologie pleurální dutiny

Pleuritida
Nádory
Patologický obsah pleurální dutiny - vzduch, tekutina → kolaps nebo útlak plíce

- **Serózní exsudát** - typický pro serózní pleuritis, tbc a revmatickou polyserositis
- **Krvavý exsudát** - nádory plic a pleury, poranění.
- **Hnisavý exsudát** - svědčí pro sekundární infekci serózního exsudátu
- **Hemotorax -** nahromadění krve v hrudníku nejčastěji po zranění

Po resorpci výpotků nebo organizaci hematomu přetrvávají časté pleurální srůsty → omezení ventilace

Pneumotorax

= přítomnost vzduchu v pleurální dutině, kolaps plíce

- Unilaterální nebo bilaterální
- Podle příčiny: spontánní, traumatický, umělý
- Vnější, vnitřní

Uzavřený pneumotorax

- dočasná komunikace, průnik vzduchu, pak uzavření
- závažnost dle množství vzduchu → míra kolapsu plíce

Otevřený pneumotorax

- trvalá komunikace, vzduch může ven i dovnitř
- kolaps plíce na postižené straně může být úplný, zhoršené dýchání i cirkulace
- terapeuticky nutné uzavření komunikace a odsátí vzduchu

Ventilový (tenzní) pneumotorax

- komunikace jako ventil - při nádechu nasátí, při výdechu uzavření
  → kumulace vzduchu, přetlak, přetlačení mediastina a komprese druhé plíce
  → nejzávažnější forma

Výšková (horská) nemoc

↑ nadmořská výška → ↓ atmosférický tlak → ↓ pO_2
→ hypoxická hypoxie

Projevy:
bolest hlavy, závratě, únava, spavost, euforie při výstupu nad 2000 m

U zdravých lidí zřetelné nepříjemné příznaky až ve výšce kolem 4000 m

4000 m n. m. = tzv. hranice integrity

Při dalším stoupání bezvědomí až smrt - edém plic + edém mozku

Adaptace na hypoxii
– zrychlení cirkulace, prohloubené dýchání v důsledku signalizace z glomus caroticum.

Při delším pobytu ve výších polohách se zapojují ještě i jiné adaptační mechanismy:

- výšková polyglobulie - zvýšeném počtu erytrocytů.

- aklimatizace zvyšuje u zdatných jedinců hranici integrity až na 6000 m (příznaky hypoxie projevují u aklimatizovaných osob až od této výšky).

Horskou nemocí v podobě plicní hypertenze (vasokonstrikce z hypoxie) trpí i hovězí dobytek na horských pastvinách.

Kouření

- jeden z nejvýznamnějších etiologických faktorů

Nejméně 25 vážných onemocnění vzniká v přímé souvislosti s tímto škodlivým návykem a řada dalších patologických stavů se vyvíjí z důvodu negativně ovlivněné reaktivity organismu.

Závislost na nikotinu je typem návyku na tvrdé drogy (nejtěžší forma).

Nejen aktivní, ale také pasivní kouření je velmi nebezpečné.

Plicní onemocnění, poruchy imunity, nádory, ateroskleróza

Celosvětově je kouření příčinou smrti u 15 % mužů a 7 % žen.

Kouření po většinu života zkracuje jeho délku v průměru o 15 let.

KONEC